

VARIA

Kun-Gazda Gergely*

Déva

Téglás Gábor

(Brassó, 1848. március 30.–Budapest, 1916. február 4.)

A hatalmas munkabírásáról híres tudós 33 évet tevékenykedett Hunyad megyében. Kiváló pedagógus, a dévai Magyar Királyi Főreáliskola igazgatója, az Országos Közoktatási Tanács tagja, a Hunyad megyei Történeti

Téglás Gábor

(Forrás: <https://www.arheologi.ro/arheolog/teglas-gabor/>)

és Régészeti Társulatnak alapításától kezdve múzeumi igazgatója, később tiszteletbeli igazgatója és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt. Történész, régész, biológus és geológus, akinek munkásságát mintegy 400 publikáció jelzi.

Édesapja, id. Téglás Gábor 1818-ban született a kiskunsági Fülöpszálláson, innen került Brassóba, ahol kitanulta a műlakatos mesterséget. 1844-ben feleségül vette a szárhegyi Csergeő Annát, Csergeő József és Pál Magdolna lányát. A családi hagyomány szerint id. Téglás Gábor az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején Gábor Áron ágyúöntő műhelyének volt a művezetője Kézdivásárhelyen. A forradalom és szabadságharc bukását követően a család Sepsiszentgyörgyre menekült.¹ A város id. Téglás Gábornét, aki német és román nyelvtudással

---

* Kun-Gazda Gergely (Kolozsvár, 1973) a Kolozsvári Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézetben szerzett lelkészi oklevelet 1997-ben. Két évet szolgált segédlelkészként Désen, majd 2005-ig a Völcsöki Református Egyházközségnek volt a lelképásztora. 2005-ben lemondott lelkészi állásáról és családjával Dévára költözött, ahol részt vesz a Téglás Gábor Elméleti Líceum, Hunyad megye egyetlen magyar nyelvű oktatást nyújtó állami tanintézményének megalapításában. Publikációi jelentek meg a *Szilágysági Hefehűpában*, a *Szilágyságban*, a *Református Szemlében*. 2005-től 2010-ig a *Hunyad Megyei Hírmondó* felelős szerkesztője, 2014-ig a dévai Corvin Könyvkiadó, 2015-től a baróti Tortoma Kiadó és a budapesti Heraldika Könyvkiadó szerkesztője.

¹ Bajusz István: Újabb Mihai Viteazul-ereklyék. In: *Korunk* 37. (1978/3), (254–255) 254.

rendelkezett, tolmácsként alkalmazta, férjét pedig kiemelkedő szaktudása elismeréseként választották meg 1853-ban az Egyesült Asztalos és Lakatos Céh mesterének. Mindketten Sepsiszentgyörgyön hunytak el: id. Téglás Gáborné Csergeő Anna 1890 januárjában, id. Téglás Gábor ugyanazon év szeptemberében. Hét gyermekük közül István és Anna születésüket követően korán hunytak el, az életben maradt öt fiú – Gábor, István, József, Lajos és Károly – közül hárman kiemelkedő életpályát futottak be.²

István tanügyi pályán indult, tanított Déván, Brassóban, Kőhalmon, Fogarason, ezt követően a két Küküllő megye segédtanfelügyelője, végül Torda-Aranyos megye tanfelügyelője volt. Bátyja, Gábor hatására korán elkezdte a hazai régészeti és néprajzi munkát. Cikkei az *Archaeologiai Értesítőben*, az *Ethnographiában*, az *Erdélyben* és más korabeli lapokban jelentek meg. Amikor 1915-ben elhunyt, kétezernél is több régészeti, történelmi, néprajzi, ásvány- és őslénytani tárgyból álló gyűjteményt és gazdag kéziratanyagot hagyott hátra.

József 15 évig Sepsiszentgyörgyön volt iparművészeti szaktanár,³ innen a kereskedelmi miniszter rendelte a kassai Gépipari Iskolához. Beutazta Ausztria,

Sepsiszentgyörgyön a Szabadság tér díszlépcsőinek kandelábereit a polgári mulakatos tanműhely diákjai készítették 1892-ben a leíró mértant is oktató iparművész szaktanár Téglás József irányításával. (Fotó: Kun-Gazda Sára Anna)

² Bajusz István: Téglás Gábor (Brassó, 1848. március 30.–Budapest, 1916. február 4.). In: *Adatbank. Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár*. <https://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=86> (2024. aug. 12.).

³ Vö. Benczédi Sándor: Restaurálták a Szabadság tér díszlépcsőinek kandelábereit. In: *Háromszék*, 2009. június 13.

Morvaország, Csehország, Galícia, Szászország, Poroszország, Bajorország ipariskoláit és fémipari telepeit, s így szerzett ismereteit a szegedi Fémipari Iskola, végül a kolozsvári Állami Ipariskola tanáráként és a Fémipari Műhely igazgatójaként kamatoztatta. Szakdolgozatait hírlapokban és ipari szakfolyóiratokban tette közzé.

Károly a selmecbányai Erdészeti Akadémián végzett, munkásságát a zsarnócai és a bustyaházai erdőhivatalban kezdte. Két évig tanársegédként tanított az Erdészeti Akadémia növénytani tanszékén, majd Topánfalván és Brassóban tevékenykedett. 1903–1907 között az Erdészeti Akadémia erdőhasználati tanszékén volt előadótanár, ezt követően haláláig Budapesten dolgozott a földművelésügyi minisztériumban mint az erdészeti főosztály igazgatója és a Lipót-rend lovagja.⁴

Ifj. Téglás Gábor az elemi iskolát Sepsiszentgyörgyön végezte, majd 1864-től a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban tanult tovább, ahol Herepey Károly volt rá nagy hatással.⁵ Herepey nemcsak az a kivételes nevelő volt, aki tanítványai lelkébe csodálatos lelkesedést volt képes önteni a természetrajz iránt, hanem kitartó kutató is, aki szívós munkával gyűjtötte és dolgozta fel Alsó-Fehér vármegye geológiai adatait és azt a 36 000 ásványból álló gyűjteményt, amely örökre hirdeti a nevét. Az ifjú Téglás Gábor tőle, az Erdély legrégebbi hivatalos gyűjteményét gondozó Herepey Károlytól látta először a sokak számára haszontalannak tűnő tárgyak megbecsülését.⁶

A Bethlen Kollégium elvégzése után Pesten, a Bölcsészkaron tanult, 1871-ben szerzett tanári oklevelet, de elvégezte a geológia szakot is, ami a későbbiekben döntő módon befolyásolta karrierjét és archeológiai munkásságát. Ugyanebben az évben Dévára kapott tanári kinevezést a Magyar Királyi Főreáliskolába, amelynek 1883–1903 között igazgatója volt. Családot alapított, első feleségétől, a korán elhunyt Hídvégi Nettitől született Gábor, Béla, Géza, Dezső és Ödön nevű fia, második feleségétől, Mangesius Iréntől pedig Sándor.⁷ A harmadik Téglás nemzedék is öregbítette a család jó hírnevét: Gábor Kolozsváron volt jogázhallgató, kedvelt társasági bohém, újságíró és költő, de Géza, Béla és Dezső is foglalkozott publicisztikával; ráadásul Géza és Dezső a gyorsírás úttörőiként is maradandót

⁴ Benczédi Sándor: Restaurálták a Szabadság tér díszlépcsőinek kandelábereit. In: *Háromszék*, 2009. június 13.

⁵ Hadobás Sándor: Téglás Gábor (1848–1916). In: *Bányászattörténeti Közlemények*, 1. (2006), (83–98) 83.

⁶ Bővebben ld. Nagy Géza, id.: *A Bethlen-kollégium tudományos gyűjteményeinek története*. Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem – Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár 1947.

⁷ Boda, Imola: Téglás Gábor (1848–1916) și cercetarea arheologică în Dacia. In: *Sargetia. Acta Musei Devensis* IV (XL) serie nouă (2013), (377–392) 377.

alkotott: Géza a *Gyorsírási Lapok* szerkesztője, Dezső pedig az *Írás* folyóirat felelős szerkesztője volt.⁸

Déva történelmi hangulata, a város és a környék értelmiségének pezsgő szellemi, kulturális élete és érdeklődése a történelem iránt döntő módon meghatározta Téglás Gábor életének és pályafutásának alakulását. Természetrajzusként és geológusként előbb Hunyad megye természeti viszonyait kutatta, de figyelmét nemsokára teljesen lekötötték a régészeti és történelmi emlékek. Pályája kezdetén főleg természettudományi, illetve turisztikai cikkeket közölt napi- és hetilapokban, de az 1870-es évek második felében már tetten érhető régészeti érdeklődése, amikor a nagyközönség figyelmét Torma Zsófiára, a tordosi telep felfedezőjére irányítja, akinek haláláig, 1899-ig közeli munkatársa maradt. Rendkívül eredményes régészeti kutatásait Torma Zsófia hatására kezdte az addig elhanyagolt őskor területén az újdonságnak számító barlangkutatással. Az 1880-as években megjelenő, főleg őskori vonatkozású publikációiban mintegy 300 őskori telep, lelőhelyet ír le.

1880-ban megalakult Déván a Hunyadvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat,⁹ amelynek haláláig egyik legtevékenyebb tagja maradt. Huszonhárom éven át vezette a társulat múzeumát. A társulat 1881-ben kezdte meg a várhelyi Ulpia Traiana Sarmisegetusa római kori romjainak kutatását. Az ásatásokkal Téglás Gábort és Király Pált bízták meg, akikhez később Szinte Gábor, a dévai Magyar Királyi Főreáliskola rajztanára is csatlakozott, de Majland Oszkár és testvére, Téglás István is a csapat állandó tagjának számított. Feltárták többek között az amfiteátrumot, egy Mithras-szentélyt, egy templomot, valamint számos egyéb épületet. Részletesen leírták a feltárt terület topográfiai és történelmi vonatkozását, a fellelt leletekhez egyes esetekben magyarázatokat is fűztek. Noha Szinte Gábor Erdély-szerte elismert illusztrátornak számított, a Társaság erre a feladatkörre Téglás Istvánt alkalmazta, akinek rajzai semmivel sem maradnak el a Szinte Gábor rajzai mellett.¹⁰

⁸ Bajusz István: Téglás Gábor (Brassó, 1848. március 30.–Budapest, 1916. február 4.). In: <https://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=86> (2024. aug. 12.).

⁹ A 19. század második felében igen hangsúlyosan jelentkezett a múlt megismerésének, illetve a nemzeti hagyaték gyűjtésének és megőrzésének igénye, s ennek érdekében egymás után alakultak meg a különféle kulturális egyesületek. Az Erdélyi Múzeum Egyesület 1859-es és a Székely Nemzeti Múzeum 1875-ös megalakulását a Hunyadvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat 1880-ban történő megalakulása követte. Noha szórványvidéken jött létre, rendkívüli, országos és nemzetközi szinten egyaránt elismert tudományos tevékenységet fejtett ki. Az egyesület 1882-től megjelenő évkönyvei hiteles képet nyújtanak az elkötelezett, magas színvonalú szellemi munkáról. Vö. Bordi Zsigmond Lóránd (szerk.): *Válogatás a Hunyadvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyveiből*. Tortoma Kiadó, Barót 2021.

¹⁰ Boda Imola: *i. m.* 378–380.

Téglás Gábor a várhelyi ásátások hatására és az ugyancsak mesterének tartott Torma Károly munkásságát követve kezdett a római kori Dáciával foglalkozni. A római határvonal vizsgálata során végigjárta a keleti határvidéket, a Hargita alján húzódó rejtélyes töltést, a Kakasbarázdát, az Ördögárok sáncrendszerét, majd a nyugati határvidéket és a Meszes-hegység vonulatát. Tapasztalatait tanulmányokban tette közzé, lejegyzett számos római feliratot, hogy mielőtt még olvashatatlanokká lennének, átmentse őket az utókornak. Ebben az időben kezdett foglalkozni az ős- és a római kor bányászatával, ahol úttörő munkát végzett. A római kor kutatása rendjén kezdett érdeklődni a dákok történelme iránt, bejárta Szászváros hegyeinek erődítményeit és elsőként mérte azok egykori stratégiai és politikai jelentőségét. Közben lankadatlan szenvedéllyel bővítette a Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat múzeumát, a leleteket pedig ásátások, vásárlások és adományozások útján gazdagította. Bejárta Románia, Szerbia, Bulgária, Németország vidékeit és múzeumait, s tapasztalatait főleg a limes-kutatásai terén gyümölcsöztette.¹¹

Munkája elismeréseként 1888-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai közé választotta. Tagja volt az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek, a Földrajzi Társulatnak, az Országos Embertani és Régészeti Társulatnak, a Magyar Néprajzi Társulatnak, 1896-tól pedig az Országos Közoktatási Tanácsnak. 1898-ban

A dévai Magyar Királyi Állami Főreáliskola, napjainkban a Decebal Nemzeti Kollégium épülete
(Fotó: Kun-Gazda Sára Anna)

¹¹ Gáll, Erwin: Precursorii arheologicei profesioniște din Transilvania: biografia lui Gábor Téglás. In: Barnea, Alexandru (coordonator): *Arheologia clasică în România. Primul secol*. Seria Avers. Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca 2003, (141–169) 234–237.

megpályázta a kolozsvári egyetem Finály Henrik halálával megüresedett tanszékét,¹² de az állást nem ő nyerte el, hanem a kiváló régész, Pósta Béla.

1903-ban nyugdíjba vonult, Budapestre költözött, a 11. kerületi Villányi úton vásárolt egy szép házat, unokája napjainkban is ott él.

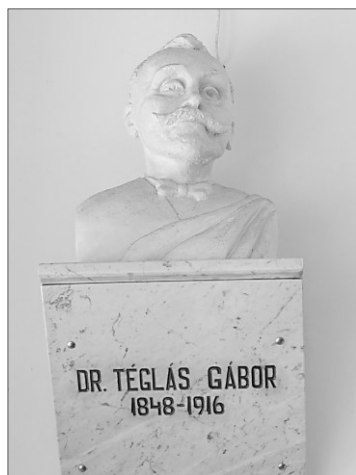
Népszerűsítő cikkeit a *Fővárosi Lapok* napilapban és a *Budapesti Szemle* hetilapban közölte, szakdolgozatait pedig olyan rangos kiadványokban tette közzé, mint az *Archaeológiai Értesítő*, *Archaeológiai Közlemények*, *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyve*, *Természettudományi Közlöny*, *Bányászati és Kohászati Lapok*, *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, *Orvos- és Természettudományi Értesítő*, *Erdélyi Múzeum*, *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve*, *Archaeologisch-Epigraphische Mittheilungen aus Österreichisch-Ungarn* stb.

Lelkesen szerkesztette az 1892-ben beinduló, *Erdély* című „turista-, fürdőügyi és néprajzi” folyóirat turisztikai rovatát, de közölt természettudományi és geológiai cikkeket is.

A Tégla Gábor Elméleti Líceum madártávlatból.
(Fotó: Kun-Gazda Sára Anna)

¹² Finály Henrik a kolozsvári egyetemen 1872-től a történelem segédtudományait, főleg az archeológiát tanította. Az önálló archeológia tanszék az egyetemen 1899-ben alakult meg, ezt pályázta meg Tégla Gábor, sikertelenül.

Téglás Gábor-mellszobor a nevét felvevő líceum aulájában. A 2008 májusában felavatott gipszszobor Pisoc Andrei alkotása. (Fotó: Kun-Gazda Sára Anna)

1902-ben az Erdélyi Kárpát-Egyesület megbízásából írta meg Hunyad megye turistakalauzát, és ugyanebben az évben jelenik meg a Torma Zsófiával és Kuun Gézával közösen írt és az általa szerkesztett *Hunyadmegye története* monográfia első kötete.¹³

1916. február 4-én hunyt el Budapesten. A Magyar Tudományos Akadémia a tudósok számára fenntartott Rákospalotai temető díszsírhelyeinek sorában helyezte örök nyugalomra.

A Rákosi-diktatúra idején felszámolták a sírját, de a Déván 2005-ben megalakult Téglás Gábor Elméleti Líceum, ahol új, modern épületben az óvodától az érettségiig folyik Hunyad megye magyar ifjainak oktatása, az ő nevét vette fel – Déva városa így adózott az egykori pedagógus és tudós emlékének.

Felhasznált irodalom

- Bajusz István: Téglás Gábor (Brassó, 1848. március 30.–Budapest, 1916. február 4.). In: *Adatbank. Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár*. <https://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=86> (2024. júl. 12.).
- Bajusz István: Újabb Mihai Viteazul-ereklyék. In: *Korunk* 37. (1978/3), 254–255.
- Benczédi Sándor: Restaurálták a Szabadság tér díszlépcsőinek kandelábereit. In: *Háromszék*, 2009. június 13.
- Boda, Imola: Téglás Gábor (1848–1916) și cercetarea arheologică în Dacia. In: *Sargetia. Acta Musei Devensis* IV (XL) serie nouă (2013), 377–392.
- Bordi Zsigmond Lóránd (szerk.): *Válogatás a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyveiből*. Tortoma Kiadó, Barót 2021.
- Gáll, Erwin: Precursorii arheologicei profesioniște din Transilvania: biografia lui Gábor Téglás. In: Barnea, Alexandru (coordonator): *Arheologia clasică în România. Primul secol*. Seria Avers. Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca 2003, 141–169.
- Hadobás Sándor: Téglás Gábor (1848–1916). In: *Bányászattörténeti Közlemények*, 1. (2006), 83–98.
- Nagy Géza, id.: *A Bethlen-kollégium tudományos gyűjteményeinek története*. Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem – Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár 1947.

* * *

¹³ Gáll, Erwin: *i. m.* 245.

In the 19th century, the need to understand the past became increasingly prominent. However, archaeology as an independent science was not yet established. This is important to emphasise because the literature often describes Gábor Téglás as an “enthusiastic dilettante” in archaeology, as there was no such training available at Hungarian colleges, and it was still in its infancy at foreign academies. Flóris Rómer studied humanities, while Henrik Finály studied engineering, mathematics, physics, and ancient literature at the University of Vienna. Arnold Ipolyi also did not start his archaeological work as a trained archaeologist. However, Ipolyi, Rómer and Finály did everything they could to educate themselves as soon as the opportunity arose. Téglás, on the other hand, rigidly refused to do so and did not keep pace with the methodology, scientific results and broader context of discoveries in the now independent science of archaeology. As a result, the new, now professionally trained generation of archaeologists took his work less and less seriously. Téglás made lasting contributions with his geological and mining studies, as he also obtained a qualification in geology alongside his humanities studies. Nevertheless, he contributed to the establishment of Hungarian archaeology with his 355 writings on archaeological subjects.

Keywords: Gábor Téglás, archaeology, Limes Dacicus, Hunyad County Historical and Archaeological Society, museum.